

Nu ook voor huwelijken en bedrijfspresentaties Grote Kerk Schermerhorn in volle glorie hersteld

De Grote Kerk in Schermerhorn is gerestaureerd en omgetoerd tot een prachtige locatie voor huwelijken en andere festiviteiten. Het stond al jaren op de wensenlijst van de Vrienden van De Grote Kerk. Uiteraard op zo'n manier dat het 'eigene' van het Rijksmonument bewaard zou blijven. Mét de beroemde gebrandschilderde ramen, het beschilderde gewelf en alle andere authentieke elementen uit 1636. En dat is gelukt. Op 18 mei is de officiële heropening door de commissaris van de Koning.

De Grote Kerk gaat de inwoners van Schermerhorn duidelijk aan het hart. Meer dan de helft van de inwoners is donateur en daarmee 'Vriend van de Grote Kerk'. Veertig van hen zetten zich daarnaast actief in als vrijwilliger voor de Grote Kerk. Het is een bijzondere plek in Schermerhorn voor het organiseren van huwelijken, feesten, grote diners en bedrijfspresentaties. Het gebouw wordt al jaren niet meer gebruikt als kerk maar moest voor deze nieuwe functies nog wel geschikt gemaakt worden.

■ OVERNAME

In 1952 was weliswaar het dak gerestaureerd, maar de vloer was al jaren aan het verzakken. De prachtige zerken braken en het kalk viel van de muren. En omdat er nauwelijks verwarming was, was het gebouw alleen in de zomer te gebruiken. Na een tip van de provincie, verkocht de Stichting Oude Hollandse Kerken – voor wie de ingrijpende restauratie te begroten was – de kerk in 2016 aan Stadsherstel Amsterdam. Deze organisatie knapt monumentale panden op, ook buiten Amsterdam. Fred Greven, de architect die eerdere pogingen tot restauratie had begeleid met plannen en tekeningen, kon eindelijk echt aan de slag.

Nog diezelfde zomer konden de vrijwilligers het interieur van de Grote Kerk verhuizen naar een loods van het Hoogheemraadschap, waar het tijdelijk kon worden opgeslagen. De grote schatten, de twee schepjes en de vijf historische kerkborden, gingen uit logeren in De Grote Kerk in Alkmaar. En het orgel, de kansel en de pilaarbanken werden ingepakt in plastic. Lees verder op pagina 2 ►

Boven: Nu het hekwerk aan de buitenkant verwijderd is, komt het licht weer prachtig binnen via de monumentale gebrandschilderde ramen. Links: De afgebladderde muren hebben inmiddels een witte verflaag gekregen. Foto: Marja Olx.

Nieuwe ontdekkingen aan het Ritsevoort

In november en december vorig jaar verrichtten de gemeentelijke archeologen een opgraving aan het Ritsevoort 38-40, de plek naast het voormalige boekenantiquariaat. Het Ritsevoort was vroeger het verlengde van de eeuwenoude weg langs de strandwal richting Heiloo en verder, nu de Kennemerstraatweg. Er zijn hier meer opgravingen geweest maar het was nog niet eerder voorgekomen dat gegraven kon worden tot aan de straatkant. De archeologen vonden onder meer een brandlaag die het verhaal bevestigt van de brandstichting in 1517 door een Gelders-Friese roversbende. Verder ontdekten zij, dat op deze plek, zoals ze al dachten, al vroeg een voorstadje ontstond. Maar toch niet eerder dan de tweede helft van de vijftiende eeuw.

Lees verder op pagina 4 ►

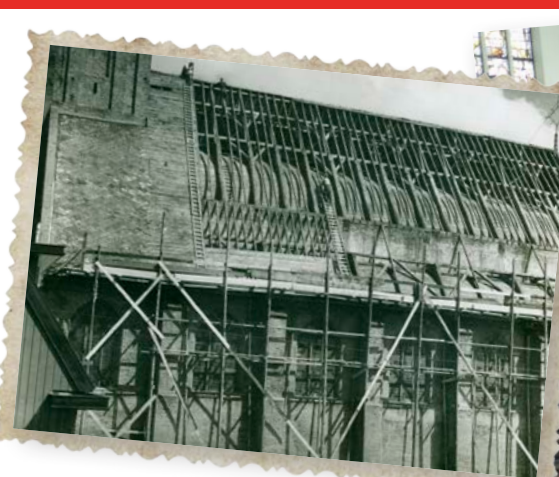
■ OUDE STENEN

Gekozen werd voor het plaatselijke bouwbedrijf Piet van der Burg als hoofdaannemer, die meteen startte met de oude zerken. Eén voor één werden ze de kerk uit gedragen. De kapotte zerken moesten weg en de hele werden bewaard voor hergebruik. Bij het verwijderen van de zerken kwamen de voeten van de pilaren bloot te liggen. En volgens stadsarcheoloog Peter Bitter waren de stenen van een eerdere datum dan het bouwjaar van de kerk. Zou de kerk dan ouder zijn dan gedacht? Waarschijnlijk zijn er destijds al oude stenen gebruikt, want een dendrochronologisch onderzoek van de houtconstructie van de kerk (waarbij de jaarringen van het hout geteld worden) wees uit dat het hout van rond 1634 is wat beter past bij de bouwtijd.

Intussen werden de voorzieningen aangebracht die de kerk een betere toekomst zullen geven: buizen en kabels voor de verwarming, luchtbehandeling, elektra en andere technische voorzieningen. En onder de zogenoemde hangkamer, waar vroeger de diaconie haar spullen voor de armen bewaarde, werd een comfortabele toiletruimte gebouwd. De consistoriekamer werd omgebouwd tot een moderne voorziening voor de catering.

■ HUISMERKEN

De oude deur naar de hal werd gespaard vanwege de huismerken die erin zijn gekerfd. Huismerken zijn persoonlijke tekens uit de tijd dat de meeste mensen niet konden lezen en schrijven. Ze werden gebruikt om onder meer eigendommen en vee te merken en ze zijn ook terug te vinden op diverse zerken in de kerk. Wat de huismerken precies op de haldeur deden is overigens niet bekend.

Terwijl buiten betonmolens draaiden en binnen de nieuwe ondergrond voor de zerken werd gelegd, werd aan de buitenkant van het gebouw hard gewerkt aan de ramen. Al jaren beschermden roestige rekken de mooie gebrandschilderde ramen tegen voetballende kinderen. Behalve dat dit veel licht in de kerk wegnam, deed dit ook geen recht aan de bijzondere ramen die nota bene in de Unesco top-tien staan van gebrandschilderde ramen. De rekken zijn verwijderd en de mannen van GBB uit Tilburg maakten mallen voor voorzetrampen van gehard glas. Met eindeloos geduld, want er is geen enkel raam gelijk aan een ander. Dankzij de nieuwe voorzetrampen schittert het gebrandschilderde glas binnen als nooit tevoren en dat niet alleen. De koudeval langs de hoge ramen zal vanaf nu belangrijk minder zijn.

■ VERFONDERZOEK

Toen de eerste betonlaag boven de vloerverwarming droog was konden de schilders hun steigers opzetten. Twee jaar voor aanvang van de restauratie was al een onderzoek gestart naar het antwoord op de vraag hoe om te gaan met die steeds maar weer door vocht en zouten afbladderende muren. De muren waren beschadigd en op sommige plekken was het stucwerk verdwenen. Op aanwijzing van de architect werden zes proefvakken van gespecialiseerde verf aangebracht, die vervolgens iedere drie maanden werden gemeten op vocht en zouten. Gekozen is nu voor een frisse witte verflaag van de verf die zich het beste hield. We weten uiteraard nog niet hoe de muren zullen reageren op het klimaat in de vernieuwde kerk met vloerverwarming. Vandaar dat besloten is om (nog) geen nieuw stucwerk aan te brengen.

■ GEWELVEN GEÏSOLEERD

In overleg met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is tijdens de restauratie veel aandacht besteed aan het isoleren van de gewelven. Dat was een hele klus, want achter het prachtig

beschilderde hout bleken allerlei onverwachte balken schuil te gaan die obstakels vormden bij het isolatiewerk. Maar ook deze isolatie is geslaagd.

Inmiddels is het interieur, waaronder de grote schatten die tijdelijk in de Grote Kerk in het centrum van Alkmaar stonden, weer terug op de oude plek. En binnenkort is de kerk helemaal klaar om in zijn volle schoonheid, voorzien van modern comfort, toeristen, huurders, concertbezoekers en andere belangstellenden te verwelkomen. Op 18 mei is de officiële opening door de commissaris van de Koning, gevolgd door verschillende openingsfeestviteiten in de weken erna. Zie voor meer informatie: grotekerkschermerhorn.nl

Fred Greven, architect en Henkje Koning, secretaris Grote Kerk Schermerhorn

Verder in dit nummer

Ritsevoort: voorstadje van Alkmaar	pag	4-5
Ringersfabriek krijgt zijn gezicht terug	pag	6-7
Rijpers getuige gietwerk Grote Kerk	pag	8-9
Nieuwe rubriek: Timewarp (V&D)	pag	9
Historische zilververflaag ontdekt	pag	10-11
Drakentanden in Oudorp	pag	11
vakkundig schilderwerk	pag	12
Historische bestrating terug in centrum	pag	13
Smuiger middelpunt van verbouwing	pag	14-15
Bijzondere bodemvondsten	pag	15
Colofon	pag	16

Tentoonstelling 'Dichter bij Maria Tesselschade'

Van 15 juli tot 29 oktober is in het Stedelijk Museum Alkmaar een tentoonstelling te zien met de naam 'Dichter bij Maria Tesselschade'. In de tentoonstelling staan Maria's diamanten ring, haar schoen en het door haar gegraveerde glas centraal.

In januari 2015 woedde in de Langestraat in Alkmaar een grote nieuwjaarsbrand die diverse belangrijke panden verwoestte. Hieronder ook het huis waar dichteres en graveerster Maria Tesselschade Roemers Visscher (1594-1649) ruim twintig jaar heeft gewoond. Tijdens het archeologisch onderzoek op het voormalige perceel van Maria Tesselschade is een beerput gevonden die onder meer aan haar huishouden heeft toebehoord. In deze

beerput zijn, naast persoonlijke spullen, ook fragmenten gegraveerd glas aangetroffen, net als een ring en een prachtige damesschoen. Na bestudering van het vondstmateriaal (onder meer door het Rijksmuseum en juwelenhistoricus Martijn Akkerman) is vastgesteld dat deze eigendommen met grote zekerheid van Maria Tesselschade Roemers Visschers zijn geweest.

■ LANDELIJK HISTORISCH BELANG

De vondst aan de Langestraat is van landelijk historisch belang. Behalve de twee aan haar hand toegeschreven roemers in het Rijksmuseum en de bewaard gebleven correspondentie, zijn er verder geen (persoonlijke) spullen van Maria Tesselschade overgebleven. De vondsten geven een tastbaar beeld van een

bijzondere vrouw uit de geschiedenis. In de tentoonstelling zullen de ring, de schoen, fragmenten gegraveerd glas en de overige spullen uit haar huishouden te zien zijn.

■ GEGRAVEERD GLAS

Een ander absoluut topstuk dat getoond zal worden, is de beroemde roemer uit het Rijksmuseum met het opschrift 'a demain les affaires'. Voorafgaand aan de tentoonstelling zullen de Alkmaarse gegraveerde scherven onder de microscoop gelegd worden in het Rijksmuseum. Wij verwachten dat op basis van dat onderzoek definitief geconcludeerd kan worden dat de roemer uit het Rijksmuseum inderdaad, zoals altijd gedacht, van de hand van Maria Tesselschade is.

Ritsevoort: voorstadje van Alkmaar sinds tweede helft 15e eeuw

Na de aanleg van de veertiende-eeuwse vestingwerken, met het graven van de Lindegracht en de bouw van stadsmuren en de Kennemerpoort, ontwikkelde zich op enig moment buiten de poort een buitenwijk, het Ritsevoort. Een vraag waar de onderzoekers graag een antwoord op wilden, was van wanneer de eerste bebouwing was op deze plek en hoe die er dan heeft uitgezien. Bij eerdere opgravingen aan het Ritsevoort werden sloten, een waterput en een grote drenkplaats voor vee aangetroffen uit de veertiende eeuw. Dus relatief kort na de aanleg van de vesting. De vraag was wat deze sporen betekenden en of er toen inderdaad al een voorstadje is ontstaan.

Bewoningsfasen op het terrein van Ritsevoort 38-40. Sloten en waterputten zijn blauw, bakstenen muurwerk rood, een kleivloer lichtgrijs, asresten oranje, beerputten groen.

ROMEINSE TIJD

Eind november en begin december vorig jaar vond het archeologisch onderzoek plaats op het vrij gekomen terrein tussen modehuis Köster en voormalig boekenantiquariaat De Alkenaar. Al op 30 cm onder het straatniveau vonden we huisresten van rond 1500. Dit geeft wel aan hoe kwetsbaar de archeologische sporen hier zijn als het gaat om nieuwbouwactiviteiten. Er waren meer sporen dan verwacht. Zo werden in twee oude greppels onder meer potscherven aangetroffen uit de Romeinse tijd (van 0 tot 400 na Chr.).

Drie afdrucken van schoenzolen maat 33, in de modderige slootkant uit de 14de eeuw. De ronde plek is een latere houten tonput.

In de grond op het hele terrein kwamen sporen te voorschijn uit de veertiende eeuw. Langs de straat vonden ze een brede diepe sloot, de bermsloot van de oude weg. Deze hadden de archeologen ook gezien in 2008, bij de opgraving aan het einde van de straat, bij Ritsevoort 60. Vlak naast de sloot kwamen twee waterputten te voorschijn, gemaakt van bodemloze tonnen. Opmerkelijk zijn de veertiende-eeuwse schoenafdrukken van iemand die destijds langs de slootkant in de modder moet hebben gelopen.

ROVERSBENDE 'DE ZWARTE HOOP'

De eerste duidelijke huizenbouw aan de straatkant is pas van na 1450, te oordelen naar het aangetroffen aardewerk. Hier vonden we de kleivloer van een huis, waarvan de funderingen van de zijmuren door later muurwerk waren verstoord. Wel kwamen we straat het puinspoor van de achterwand tegen. Dit was een ondiepe fundering waarop waarschijnlijk een constructie in vakwerkbouw heeft gestaan. De kleivloer liep over de hele breedte van de werkput door tot aan de straat. Van het huis, dat 11 meter diep en minstens 4,5 meter breed was, werden twee bakstenen stookvloertjes en een haardkuil gevonden van drie vrij liggende haardplaatsen. Dit huis is begin zestiende eeuw door een brand met de grond gelijk gemaakt. Dat is te zien aan de laag vette zwarte roet op de vloer met daarop een pakket oranje verbrande leem van de ingestorte huiswanden. Als we kijken naar de datering van het vondstmateriaal zijn dit hoogstwaarschijnlijk de sporen van de beruchte plundering van Alkmaar door de Gelders-Friese roversbende 'de Zwarte Hoop' die in 1517 het Ritsevoort heeft platgebrand.

Bakstenen haardplaats middenin een leemvloer. De vloer is roodbruin verkleurd en zwart beroet door de brand van 1517.

Kort na de brand is op deze plek een bakstenen huis neergezet van 13 bij 5,5 meter dat in casco overeind bleef staan tot de nieuwbouw aan het einde van de negentiende eeuw. Er zijn zelfs enkele muurdelen van bijna vijf eeuwen oud blijven staan tot 2016!

DUITS DRINKGEREI

Achter het huis werd een bakstenen beerput gevonden die, gezien het aardewerk dat erin werd gevonden, kort na 1517 zal zijn gebouwd.

In het gele zand tekenen zich middenin het achterterrein de donkere paalsporen af van een schutting van kort na 1573.

Uitsnede van de kaart van C. Drebbel uit 1597, de opgegraven huizen zijn rood gemarkeerd. Ten zuiden van de opgraving stond een stolpboerderij.

Uitsnede van de kaart van I. Blaeu uit 1649, de opgegraven huizen zijn rood gemarkeerd.

Rond 1575 kwam er een nieuwe beerput, die er deels doorheen werd gebouwd. Een deel van de inhoud van de oude beerput is toen begraven in een kuil bij de achtergrens van het erf, op 22 meter van de straat. Onder de zestiende-eeuwse fragmenten bevindt zich onder meer rijk versierd Duits steengoed drinkgerei uit Siegburg en uit Keulen, wat vroege majolica en zelfs glaswerk, wat destijds nog behoorlijk kostbaar was. Omstreeks 1675 werd de tweede beerput vervangen door een rechthoekige houten bak. In deze bak troffen de archeologen scherven aan van keramiek en glas uit de eind zeventiende tot begin negentiende eeuw.

In het voorjaar van 1573 werden met grote haast nieuwe vestingwallen en singelgrachten rond Alkmaar aangelegd vanwege de dreigende komst van de Spaanse troepen. Hierna verdichtte de bebouwing al snel. Het grootste deel van dit vroegere buitenwijkje kwam nu binnen de omwalling te liggen. De

Een complete aardewerken kandelaar uit de watertoren van het zuidelijke huis, midden 17de eeuw.

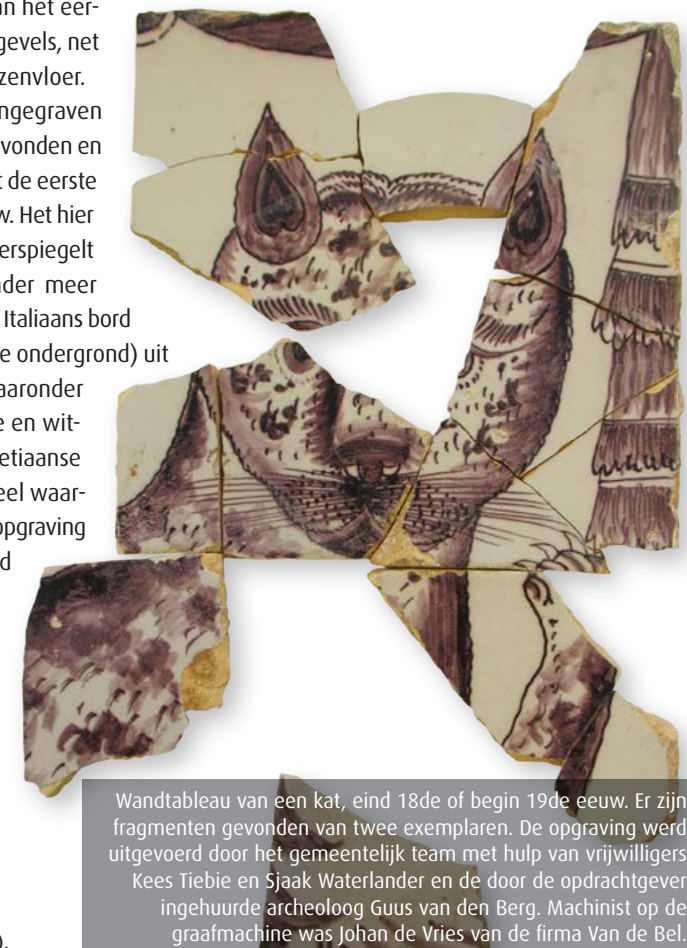
stadswal begrenste achter het pand op Ritsevoort 38-40 een achterterrein van 40 tot 42 meter diep. Dit terrein was bereikbaar via een nieuwe weg langs de wal, de Clarissenbuurt. Dit nieuwe achterterrein hoorde overigens niet meteen bij het huis aan het Ritsevoort. Dat bleek wel toen de onderzoekers in de opgraving onverwacht ook te maken kregen met twee huizen met erven aan de Clarissenbuurt, gescheiden door een tuinmuur in de lengte op het midden van het terrein. Het huis aan Ritsevoort 38-40 zou die enorme achtertuin pas na 1650 krijgen.

SJIEK SERVIESGOED

Van het huis ten noorden van de tuinmuur is slechts de zijmuur gevonden. Dit huis werd kort na 1573 gebouwd en staat al op de kaart van Drebbel uit 1597. Ten zuiden van de tuinmuur werd pas rond 1600 een huis gebouwd. Dit huis ontbreekt nog op die kaart maar wordt wel afgebeeld op de kaart van Ioan Blaeu uit 1649. In een afvalaag onder de fundering werd nog een steengoed scherf gevonden met het jaartal '1591'. De archeologen troffen de funderingen aan van de noordgevel en van het eerste stuk van de west- en oostgevels, net als de resten van een plavuizenvloer. Naast het huis werd een ingegraven regenton (met tonbodem) gevonden en een beerput met vondsten uit de eerste helft van de zeventiende eeuw. Het hier aangetroffen serviesgoed weerspiegelt enige welstand. Zo is er onder meer versierd Duits steengoed, een Italiaans bord (blauw beschilderd op blauwe ondergrond) uit Ligurië en wat glaswerk waaronder een fraaie beker met blauwe en witte glasdraadversiering in Venetiaanse stijl ('vetro a fili'). Behalve veel waardevolle vondsten, heeft deze opgraving dus ook meer duidelijkheid opgeleverd over de kaarten uit die tijd.

Peter Bitter,
stadsarcheoloog

Literatuur
P. Sprangers, Utrechtse tegels
1600-1900, Utrecht 2013 (p.69).

Wandtableau van een kat, eind 18de of begin 19de eeuw. Er zijn fragmenten gevonden van twee exemplaren. De opgraving werd uitgevoerd door het gemeentelijk team met hulp van vrijwilligers Kees Tiebie en Sjaak Waterlander en de door de opdrachtgever ingehuurd archeoloog Guus van den Berg. Machinist op de graafmachine was Johan de Vries van de firma Van de Bel.

Mijlpaal in geschiedenis van industrieel monument Ringersfabriek krijgt zijn gezicht terug

De onthulling van de oude fabrieksnaam (Foto: Rob Verhagen)

Sinds vorig jaar heeft de voormalige Ringers chocoldefabriek de gemeentelijke monumentenstatus. Vorige maand verwijderde eigenaar BPD de eerste witte platen, die jarenlang de gevels bedekten. Op 31 maart werd hiervoor de feestelijke aftrap gegeven met het tevoorschijn toveren van de naam Ringers boven de hoofdingang. Na de restauratie kan de fabriek straks haar ware gezicht weer aan de stad laten zien.

De herbestemming van de voormalige chocoldefabriek aan het Noordhollandsch Kanaal kent een lange voorgeschiedenis. Waar eerst sprake was van sloop werd de roep om behoud van het Ringersgebouw steeds sterker. Het bewustzijn dat achter de witte platen een bijzonder industrieel complex aanwezig was, werd nog eens versterkt door de tentoonstelling over Ringers in het Stedelijk Museum Alkmaar. Het verzet tegen sloop van het gebouw werd in 2011 ingeleid door de aanvraag van de monumentenstatus door de Historische Vereniging Alkmaar. De daarop volgende actie voor herbestemming van de fabriek werd de afgelopen jaren aangevoerd door Adapt! Steeds meer Alkmaarders wilden het gebouw behouden voor de stad. Met het toekennen van de monumentenstatus gaf de gemeente vorig jaar duidelijk het signaal af dat de oproep van de inwoners is gehoord en dat ook de gemeente vindt dat dit stukje geschiedenis niet zomaar mag verdwijnen.

HERBESTEMMING

Maar daarmee was er nog geen definitieve oplossing voor de hoognodige restauratie en duurzame herbestemming van het industriële complex. De afgelopen periode hebben alle betrokken partijen hard gewerkt om samen tot een goede herbestemming te komen. Behalve de gemeente zijn dat eigenaar en projectontwikkelaar BPD (Bouwfonds Property Development), adviseur BOEi (Behoud & Ontwikkeling Exploitatie Industrieel erfgoed), Hurenkamp architecten en chocoladebedrijf Dobla. Om de herbestemming te ondersteunen en de verschillende partijen met elkaar in contact te brengen, zette de gemeente een aanjager op het plan en werden de bouwhistorische onderzoeksresultaten gedeeld.

Het gaat om een immens groot complex en daarmee een aanzienlijk aantal vierkante meters die een passende nieuwe bestemming nodig hebben. Er komt dan ook een bont scala aan nieuwe functies in de verschillende onderdelen van de fabriek. Behalve de in de pers al veel genoemde 'Chocolate Experience', een wel zeer toepasselijke functie voor een oude chocoldefabriek, komt Dobla hier met een 'Pastry Academy' en het eigen hoofdkantoor. Daarnaast komen er een hotel, horeca, woningen en winkelruimtes.

Nu het historische pand de aandacht krijgt die het verdient, zal het straks ook een belangrijk ijkpunt zijn in de verdere ontwikkeling van de ruimte er omheen. Ook de parkeerterreinen en de voormalige bandenhandel naast en achter het complex krijgen een nieuwe bestemming met waarschijnlijk appartementen. Op dit moment wordt een stedenbouwkundige studie uitgevoerd met als doel dit gebied een eigen karakter te geven in een hoogwaardige stedelijke omgeving, naast de historische binnenstad.

Prentbriefkaart van de oude fabriek

HET ONTSTAAN VAN RINGERS

De fabricage van Ringers' chocola is al gestart in 1905, aan het Varnebroek in Alkmaar. Dankzij de snelle groei kon het bedrijf in 1920 een eigen fabriek bouwen aan de noordzijde van het in 1824 gegraven Noordhollandsch Kanaal. Eigenaar was Hendrik Ringers. Zijn vader, Frits Ringers sr, had een bouwbedrijf en zijn broer, Frits jr, was architect. Dus het lag voor de hand dat ook het ontwerp en de bouw van de fabriek een familieaangelegenheid werd. Ook de latere uitbreidingen van de fabriek kwamen van de tekentafel van broer Frits. In 1937 ontstond het plan om het complex te verdubbelen. De

huidige klokkentoren zou dan het middelpunt gaan vormen van een symmetrische gevel. De Tweede Wereldoorlog gooide echter roet in het eten. En in de jaren daarna was de groei niet meer zodanig dat een dergelijke uitbreiding nodig was. Ondanks dat is de Ringersfabriek binnen de gemeentegrenzen het grootste industriële complex uit de eerste helft van de twintigste eeuw.

BOUWHISTORISCH ONDERZOEK

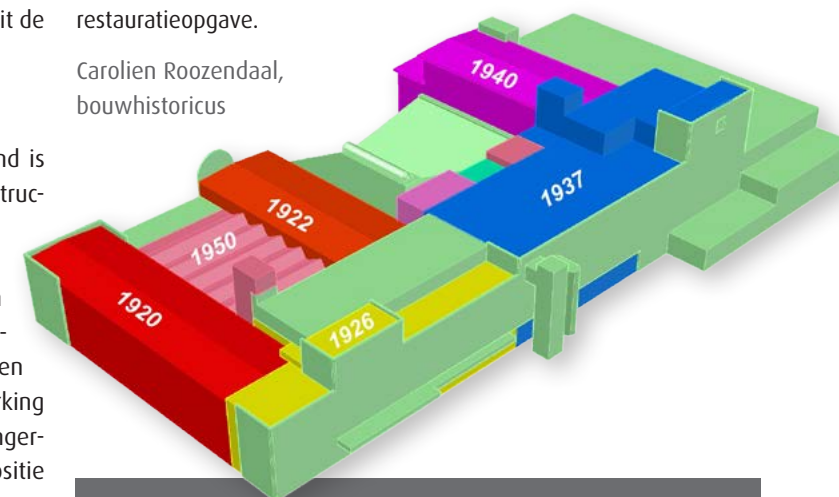
Bijzonder is dat het complex met een duidelijke visie tot stand is gekomen in verschillende bouwfases die ook elk hun eigen constructie-methode hebben, volgens de laatste technische ontwikkelingen van dat moment. In 2011 deed bouwhistoricus Odwin Ralling in opdracht van de gemeentelijke Vakgroep Erfgoed een uitgebreid onderzoek naar de bouwfaserings van de chocoldefabriek. In het archief van aannemer Ringers bleken wel 26 grote en kleine bouwfases terug te vinden (zie afbeelding). In samenwerking met het Stedelijk Museum Alkmaar, waar dat jaar de grote Ringerstentoonstelling te bezichtigen was, is toen een kleine expositie ingericht in de hal van het museum met de resultaten van het onderzoek.

WITTE KUNSTSTOF PLATEN

In 1973 verliet de chocoldefabriek het complex aan het Noordhollandsch Kanaal. Het jaar daarop werd het pand verbouwd voor woonwinkel Klercq die enkele aanbouwen aan de fabriek liet slopen, waaronder het entreegebouw aan het kanaal. In 1982 werden de witte kunststof platen aangebracht om het pand een moderne uitstraling te geven. Die platen zijn menig Alkmaarder al jaren een doorn in het oog. Het verwijderen van de platen is een belangrijke stap in het restauratieproces. Niet alleen als eerste fysiek zichtbare ingreep, maar ook technisch gezien. Eindelijk kan de schade aan het gebouw in beeld worden gebracht en kan een realistisch beeld geschetst worden van de restauratieopgave. Het is een geluk dat de platen zijn aangebracht op een

frame aan de gevel. Dit zal de schade aan het gebouw door de verwijdering van de platen zeker beperken. Die schade kan pas in beeld gebracht worden als alle platen verwijderd zijn. Dan kan eindelijk een realistisch beeld geschetst worden van de restauratieopgave.

Carolien Roozendaal,
bouwhistoricus

De zes belangrijkste fasen voor de monumentale waardestelling:

- 1920: Start van de bouw van de fabriek, eerste vleugel, ongeveer in noord-zuidelijke richting
- 1922: Uitbreiding met een tweede vleugel, parallel aan de eerste
- 1926: Verbinding van de beide vleugels met een kantoorgebouw met voorgevel aan het Noordhollandsch Kanaal
- 1927/1940: Een derde vleugel wordt gebouwd in oostelijke richting, parallel aan de beide vorige vleugels. De fabriek heeft oorspronkelijk slechts één bouwlaag, maar wordt in 1940 opgehoogd tot drie bouwlagen.
- 1937: Verlenging van het kantoorgebouw in oostelijke richting. De voorgevel, zoals die nu nog bestaat met een kleinere en hogere klokkentoren, krijgt gestalte. Hiermee krijgt het gebouw vanuit de lucht gezien de vorm van een gespiegelde 'E', de hoofdvorm van de fabriek.
- 1950: Het terrein tussen de vroegste bouwdeelen uit 1920 en 1922 wordt voorzien van een overkapping met een sheddak. In dit overkapte gedeelte wordt een liftschacht geplaatst.

Crowdfundingsactie voor restauratie letters

De stichting BOEi (Behoud & Ontwikkeling Exploitatie Industrieel erfgoed) gaat de oorspronkelijke naam op de gevel van de Ringersfabriek restaureren. De letters worden schoongemaakt en waar mogelijk hersteld. Te zwaar beschadigde of verdwenen onderdelen worden nieuw gemaakt en geplaatst. Begin juni wordt gestart met de werkzaamheden. Voor de € 6000,- die hiervoor nodig is, is een crowdfundingactie georganiseerd die al binnen drie weken het benodigde bedrag opleverde.

Op 11 april, anderhalve week na de onthulling, was het gebouw al grotendeels van de witte platen ontdaan.

Wethouder onthult eerste klok nieuw carillon De Rijk Rijpers getuige van gietwerk bij Grote Kerk

Wethouder Anjo van de Ven onthult de zojuist gegoten klok. Naar een oud gebruik had zij van tevoren in de smeltkroes een messing 'geluksmunt' geworpen.

De befaamde klokkengieter Simon Laudy heeft in het eerste weekend van april de eerste en grootste bronzen klok gegoten van het toekomstige carillon van De Rijk. Dat gebeurde buiten, aan de voet van de kerk, in het centrum van het dorp. Zaterdag in de namiddag werd het vuur aangestoken en rond middernacht startte het gietwerk. De volgende dag om half drie kon wethouder Anjo van de Ven de nieuwe klok officieel en onder grote belangstelling onthullen.

Het vuur wordt aangestoken.

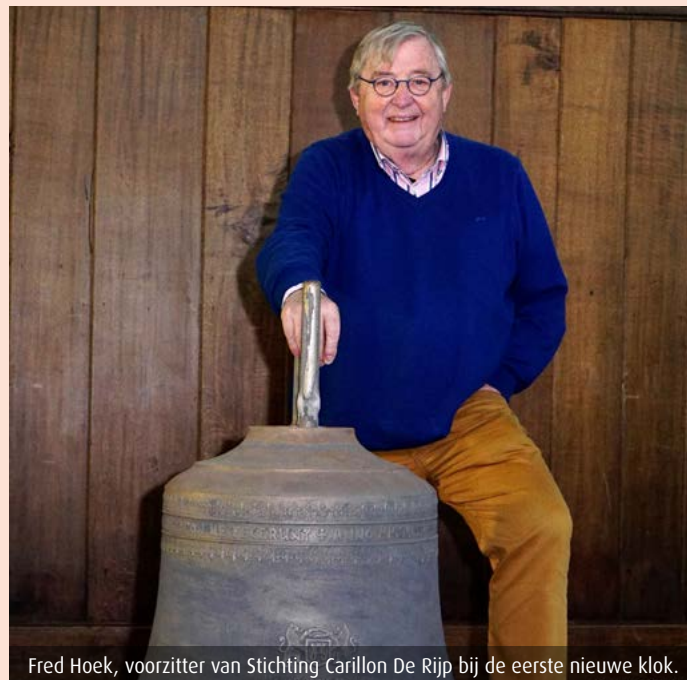
Het evenement, dat in totaal bijna 24 uur duurde, was de kick-off van de terugplaatsing van een carillon met 43 klokken in de toren van de Grote Kerk in De Rijk. Dit is mogelijk gemaakt door Stichting Carillon De Rijk, die erin is geslaagd om met de hulp van sponsors en adoptanten alvast een groot deel van het benodigde geld bijeen te brengen. Behalve klokken kunnen ook klokhamers en andere onderdelen van het carillon worden geadopteerd.

Als voorzitter van Stichting Carillon De Rijk ben ik blij dat het carillon daadwerkelijk terugkomt in het centrum van zijn dorp. Het is een heuglijk feit dat De Rijk na 363 jaar weer een eigen geluid krijgt. Na ruim twee jaar is het de Stichting Carillon De Rijk gelukt een startbedrag bijeen te brengen om opdracht te kunnen geven aan de Klokkengieterij van Simon Laudy voor een nieuw carillon.

■ OPSTOKEN BRONSKETEL

Het gieten van de grootste klok was een spectaculair gebeuren, opgeluisterd door de klanken van een mobiel carillon. De eerste klok was een geschenk van de gemeente Alkmaar. Veel van de andere klokken en klepels hebben inmiddels een Rijper adoptant gevonden. De Stichting weet zich duidelijk gesteund en gedragen door mensen uit De Rijk en mensen die aan het dorp verwant zijn. Zij dragen het carillon een warm hart toe.

Bijzonder was onder meer het initiatief van

Fred Hoek, voorzitter van Stichting Carillon De Rijk bij de eerste nieuwe klok.

het echtpaar Berkhout-Koot uit De Rijk om in plaats van geschenken voor hun vijftigjarig huwelijksfeest giften te vragen voor het carillon.

■ TOREN TOEGANKELIJK

Maar er zit nog een andere kant aan dit gebeuren, het carillon zal straks dan wel weer klinken, maar mensen willen ook graag zien hoe dat werkt. Vandaar dat de Stichting al bij aanvang heeft beloofd de toren weer veilig toegankelijk te maken. Ook het historische uurwerk zal weer werkend worden gemaakt en er wordt een permanente expositie ingericht in de toren. Hiervoor moeten we nog wel het

sluitende bedrag bijeen zien te krijgen. Een deel hiervan werd tijdens de feestelijkheden al opgelost. Wethouder erfgoed, Anjo van de Ven, maakte bij de onthulling bekend dat de gemeente de kosten betaalt van het toegankelijk maken van de toren. De oplevering van het nieuwe carillon is naar verwachting begin december van dit jaar. En ook dit feit zal niet stilletjes voorbij gaan.

Houd voor meer informatie de website carillonderijk.nl in de gaten.

Fred Hoek

Het maken van de mal in de klokkengieterij

TIMEWARP: Warenhuis V&D

Visuele tijdreis

Half april opende Topshelf zijn deuren in het voormalige warenhuis van Vroom & Dreesman aan de Laat. Een goed moment om eens terug te kijken in de tijd van de geschiedenis van dit rijksmonument.

Meer timewarps zijn te zien op: bit.ly/timewarps

Mark Alphenaar, Regionaal Archief Alkmaar

De bouw van het pand rond 1926. De opening zou een jaar later zijn op 14 maart 1927.

Het gebouw dat er stond voor de nieuwbouw. Rond 1920 was dit pand in gebruik als opslag voor V&D.

Historische zilververflaag ontdekt op stalen kozijnen voormalige dokterswoning

De achtergevel van het woonhuis aan de Emmastraat.

Vorig jaar kocht de familie Borssum Waalkes het woonhuis aan de Emmastraat 16. Een voormalige dokterswoning uit 1932 die de Enschedese architect Joh. Sluyster ontwierp voor zijn broer, de Alkmaarse huisarts G. Sluyster. In het pand, dat gebouwd is in een stijl verwant aan de Delftse School, werd bij onderzoek naar de oude verflagen, een zilverkleurige verf gevonden. En dat is opmerkelijk voor deze doorgaans nogal sobere stijl.

Na de aankoop wilden de nieuwe eigenaars hun aanwinst enigszins verbouwen en opknappen en het kaal stralen van de stalen ramen en kozijnen maakte deel uit van de plannen. Omdat hierbij ook de historische verflagen verloren zouden gaan, is een kleuronderzoek uitgevoerd om te zien wat er zoal onder de jongere verflagen verborgen was.

■ KLEURONDERZOEK

Het kleuronderzoek werd uitgevoerd door Annefloor Schlotter, restaurator en kleuronderzoeker van historische in- en exterieurs. Zij nam verfmonsters van de stalen onderdelen op de achtergevel, het toiletraam en het glas-in-loodraam boven de voordeur. Dat deed ze door op verschillende plekken zogenaemde kleurentrappen en sonderingen te maken. Voor een kleurentrap worden de lagen verf één voor één in vlakjes naast elkaar vrij gelegd vanaf de laatst aangebrachte verflaag. Hierdoor ontstaat een chronologische reeks van gebruikte kleuren. Voor een sondering wordt een snel schraapsel gemaakt waarbij één van de verflagen is vrij gelegd. Dit om bij verschillende bouwonderdelen te controleren of

bepaalde afwerkingen ook daar gebruikt zijn. Vervolgens zijn de kleurentrappen en sonderingen onder de microscoop bekeken met een verrassend resultaat.

■ ZILVER

De kleurentrap van de woonkamerpui in de achtergevel vertoonde een donkergrijze laag, een grijze laag en vervolgens een zilver-metaalachtige laag. In de vrij dikke zilveren laag is een kwaststreek te zien. Bovenop deze zilveren laag liggen ongeveer zeven crèmekleurige lagen die af en toe worden onderbroken door een metaalbeschermende rode of oranje verflaag. Vergelijkbare verfpakketten vond de onderzoekster op de ramen en kozijnen in de achtergevel, het glas-in-loodraam van de voorgevel en het toiletraampje in de zijgevel. De stalen garagedeuren en de tuindeuren hebben weliswaar minder afwerkklagen, maar ook hier is de zilverkleurige verf gevonden.

■ BESCHERMING OF AFWERKLAAG?

Bij Schlotter rees de vraag of de zilveren verf destijds een afwerklaag is geweest of misschien een metaal beschermende grondlaag voor de volgende crèmekleurige laag verf. Ze besloot twee monsters met een fragment van de originele stopverf met afwerkingen in transparante kunsthars te gieten. Op die manier konden dwarsdoorsneden gemaakt worden die onder de microscoop werden bekeken. In het monster blijkt de donkergrijze (waarschijnlijk roestwerende) laag te ontbreken. De grijze grondwerf en de zilverkleurige metaalverf werden wél aangetroffen. Dit kan erop duiden dat de zilverkleurige verf toch een afwerklaag is geweest. Temeer ook omdat op

Verfmonster van de verfdwarsdoorsnede. Door een speciale filter zijn glimmende delen zoals metalen zichtbaar. Op de zilverkleurige laag zitten behoorlijk wat vuildeeltjes.

Verfmonster van de verfdwarsdoorsnede. De verschillende verflagen zijn aangegeven met cijfers.

Een kleurentrap op de pui van de achtergevel. In de verschillende verflagen zijn grijs, zilver, creme en oranje kleuren te herkennen.

de metaalverf ook een laagje vuil is ontdekt.

De uitkomsten van deze kleurtrappen en verfdwarsdoorsneden werden besproken met Lisette Kappers, expert kleuronderzoek van 20e-eeuwse gebouwen en metaalverven. En op basis van de foto's en het verfmonster concludeerde ook zij dat het hier gaat om een metaalverf als afwerking.

■ OPVALLEND

Hoewel zilverkleurige metaalverf in de jaren dertig van de vorige eeuw een geliefd afwerkingsmateriaal was van moderne architecten, is het opvallend dat het ook de eerste afwerking was van de kozijnen en ramen van de dokterswoning aan de Emmastraat. De stijl van de Delftse School, waarin het huis gebouwd is, was bij woonhuizen juist vaak somber, eenvoudig en ingetogen. De mogelijkheid bestaat dat de broers met de metaalverf het materiaal staal wilde benadrukken. De Delftse School had immers een voorkeur voor natuurlijke materialen zoals baksteen, hout en staal. Maar naar de werkelijke reden voor deze opvallende verfkeuze, zullen we waarschijnlijk moeten blijven gissen.

Britt Helderman,
Student Kunstgeschiedenis

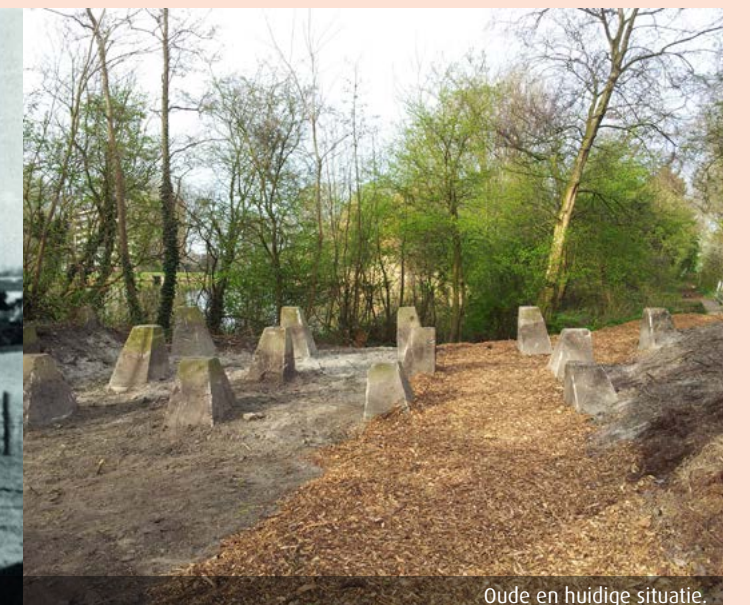

De achterpui waar de kleurentrap op werd gemaakt.

Drakentanden in Oudorp stille getuigen WOII

Langs het Zwijnsmeerp pad in Oudorp liggen nog de restanten van Sperre 72, een door de Duitse bezetter aangelegde tankversperring. Deze rijen van betonnen 'drakentanden' waren in de Tweede Wereldoorlog onderdeel van de Atlantikwal. In de loop van de jaren is de

versperring grotendeels opgeruimd en zijn de overgebleven drakentanden begraven en overgroeid geraakt. Onlangs zijn deze stille getuigen van WOII weer in het zicht gebracht. Een informatiepaneel verhaalt ter plekke over dit deel van onze geschiedenis.

Oude en huidige situatie.

Gemeentelijke rijksmonumenten vakkundig geschilderd

Misschien is het u al opgevallen, bijvoorbeeld aan de frisse nieuwe look van de Visbanken aan het Verdrunkenoord of aan de heldere kleuren van de houten beeldengroep op het Stadhuis/Moriaanshoofd. Het afgelopen jaar zijn verschillende rijksmonumenten die in het bezit zijn van de gemeente onder handen genomen door gespecialiseerde vakmensen. Met als resultaat een aantal ware metamorfoses.

De Visbanken

Aan de Visbanken aan het Verdrunkenoord werd vroeger de vis verhandeld. In 2016 is een kleurenonderzoek uitgevoerd met als doel terug te gaan naar de kleuren van vroeger. De nieuwe kleuren zijn inmiddels aangebracht bij de Visbanken langs de gracht. In de volgende fase zullen ook de tegenoverliggende Visbanken (die in gebruik zijn van restaurant De Buren) de oude kleuren terug krijgen.

Monumentale poortjes

Behalve gebouwen heeft de gemeente ook verschillende monumentale poortjes in eigendom. Het poortje aan het Verdrunkenoord (kromme elleboogsteeg) is door schildersbedrijf De Bruijn onder meer voorzien van verguld werk en het poortje naar de fietsenstalling aan de Ridderstraat heeft de oorspronkelijke belettering teruggekregen. Deze wordt op de foto linksboven aangebracht door Brechtje de Bruijn: "Je moet rechts beginnen als je links bent..."

Raadhuis Grootchermer

Toen na 25 jaar de huurder het raadhuisje in Grootchermer verliet, was het interieur toe aan een grondige renovatie. De familie De Bruijn zorgde onder meer voor het terugbrengen van de houtimitatie op de houten balken en deuren; herstel van de gestuikte binnenmuren en het binnen- en buitenschilderwerk; het conserveren van de 'voetjesmarmer' houten vloer op de begane grond plus het aanbrengen van houtimitatie op de stalen deuren van het voormalig archief. Bouwbedrijf Jonker en Meijerhof tekende voor het herstel van bouwkundige onderdelen en vernieuwing van het toilet en de houten verdiepingvloeren zijn gerenoveerd door Jakko Woudenberg van Gevloerd.nl.

Moriaanshoofd

Het stadhuis aan de Langestraat bestaat uit een aantal naast elkaar gelegen panden. Eén daarvan is het voormalige woonhuis 'het Moriaanshoofd'. Boven de voordeur van het unieke pand is een erker met daarop een houten beeldengroep met de titel 'Vader Tijd die de naakte waarheid onthult'. Bij de renovatie van deze beeldengroep in 1998/2000 is een verkeerd schilderproduct toegepast. Dat is vorig jaar geheel verwijderd waarna schildersbedrijf De Bruijn de beeldengroep heeft voorzien van een nieuwe verflaag met het juiste materiaal.

Van de verschillende gemeentelijke eigendommen, is een dertigtal bouwwerken een rijksmonument. Het onderhoud van deze vaak honderden jaren oude monumenten vraagt speciale aandacht. Het afgelopen jaar zijn, behalve de Visbanken en de beeldengroep 'Het Moriaanshoofd', ook de poortjes aan de Ridderstraat en het Verdrunkenoord onder handen genomen plus het interieur van het oude Raadhuis in Grootchermer.

FAMILIEBEDRIJF

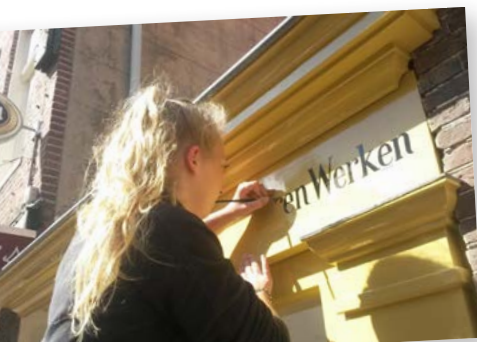
Een groot deel van de werkzaamheden is verzorgd door schildersbedrijf G. de Bruijn uit Lutjewinkel: "We zijn sinds 1993 actief," vertelt eigenaar Gerard de Bruijn, "en het grootste deel van ons werk bestaat uit restauratiewerk aan monumenten. Daar hebben we ons in de loop van de jaren steeds meer in gespecialiseerd. Zoon Frank en dochter Brechtje hebben daar speciale opleidingen voor gevolgd. We zitten met het hele gezin in het bedrijf, want mijn vrouw Ellen doet de boekhouding."

De Bruijn is over alle klussen die hij het afgelopen jaar voor de gemeente deed even enthousiast: "Het Moriaanshoofd was in matige staat van onderhoud en dat staat er nu weer prachtig bij. En bij de Visbanken hebben we de oorspronkelijke kleuren weer teruggehaald. Dat is natuurlijk fantastisch! Dit werk is echt onze passie! Als ik aan een monument werk, voelt het alsof ik mijn eigen huisje aan het schilderen ben."

PLANNEN VOOR 2017

Ook voor dit jaar staan diverse werkzaamheden aan rijksmonumenten op het programma. Zo zal onder meer schilderwerk worden verricht aan het Waaggebouw, voegwerk aan het accijnstorentje en het raadhuis van Graft en De Rijp en voeg- en schilderwerk aan de Molen van Piet.

Met een bijdrage van Peter Smidt, technisch coördinator monumentaal gemeentelijk vastgoed

Historische bestrating terug in aantal straten binnenstad

De oude situatie aan de Peperstraat, nog mét de betonnen stoep en stoepranden.

In de nieuwe situatie is de betonnen stoep vervangen door historische bestrating.

De Koningstraat, de Houttil, de Pieterstraat en de Peperstraat in de Alkmaarse binnenstad hebben hun historische bestrating terug. De voormalige bestrating die van muur tot muur in één patroon was gelegd, is dit voorjaar vervangen door een bestrating met aan weerszijden een molgoot en een dwars straatwerk langs de huizen. Precies zoals het was in vroeger tijden.

Behalve dat de nieuwe bestrating een mooier rustiger en meer historisch verantwoord beeld geeft, is er nog een belangrijk voordeel. De bestrating is nu zo aangelegd dat regenwater, zowel vanaf het midden van de straat als vanaf de huizen, direct via de molgoten wordt afgevoerd. Bij de vorige bestrating liep het water richting de huizen, waardoor optrekkend vocht ontstond aan de onderzijde van de muren. Om de bestrating in oude stijl te herstellen, zijn onder meer betonnen stoepranden, tegels en betonnen palen verwijderd. Het resultaat is een straatbeeld dat helemaal past in de zo gekoesterde omgeving van de historische binnenstad.

Henk Krabbendam, monumentenadviseur

Rechtsboven: De legtechniek uitvergroot. De nieuwe situatie, mét molgoten aan weerszijden en dwarse bestrating langs de huizen.

Unieke muurschildering Koornlaan te zien op 6 mei

Het was lang één van Alkmaars best bewaarde geheimen: de muurschildering in basisschool De Kring aan de Koornlaan 2. In 1945 maakte Broeder Donatianus een 'tweeluik' van het Alkmaar van 1573 en 1945. Gewapend met zijn schetsboek trok hij door het centrum om het stadsbeeld zo getrouw mogelijk vast te leggen. Hiervoor beklom hij zelfs gebouwen. Behalve een prachtig gedetailleerd en waarheids-

getrouw tijdsbeeld is de schildering ook een lust voor het oog. Op 6 mei is de muurschildering voor iedereen te bezichtigen van 10:30 tot 15:30 uur. De openstelling is een initiatief in het kader van de WOII weken, georganiseerd door het Regionaal Archief Alkmaar. Meer over de muurschildering en digitaal rondkijken op historylabalkmaar.nl/2016/09/01/victorie/

De muurschildering in basisschool De Kring aan de Koornlaan 2.

Smuiger wordt middelpunt van verbouwing voormalig weeshuis De Rijp

Toen Rick en Barbara Nibbering het voormalige weeshuis aan de Vlaander 8 in De Rijp kochten, was het duidelijk dat er nog een flinke verbouwing nodig was om als gezin met drie kinderen in het rijksmonument te kunnen wonen. Maar dat die verbouwing uiteindelijk zowel letterlijk als figuurlijk zou gaan draaien om een smuiger, ofwel een monumentale schouw, hadden ze nooit kunnen vermoeden: "Het klinkt gek, maar ik ben wel een beetje van die smuiger gaan houden."

Vanuit de woonkamer komen we in een smalle gang waaraan een paar kamers grenzen. Rick laat de slaapkamer zien van zoon Lou (11): "Het is allemaal nogal hokkerig, zoals je ziet. Ik heb het idee dat er in de tijd van het weeshuis, elke keer als er een kind bij kwam, een hokkie bij werd getimmerd."

Het oude weeshuis in De Rijp.

De familie woont al in het huis waar voorlopig nog gebouwd zal worden: "Ik doe eigenlijk alles zelf. Ik werk bij een interieurbouwbedrijf waar we altijd maatwerk leveren, dus ik ben wel wat gewend. Verder is mijn vader heel handig. Hij is gepensioneerd en doet veel in het huis. Maar we krijgen ook hulp van familie en vrienden."

■ GESCHIEDENIS

Het pand aan de Vlaander 8 in De Rijp staat bekend als het voormalige weeshuis. Die functie heeft het gebouw ook inderdaad het langst gehad. Vermoedelijk is het pand gebouwd in de eerste helft van de zeventiende eeuw en heeft het de grote brand van 1654 doorstaan. Na een inzameling binnen de Doopsgezinde gemeente in 1660 kreeg het pand de functie van weeshuis en dat is het twee eeuwen lang geweest. Totdat in 1866 een nieuw weeshuis gebouwd werd aan de Tuingracht. Vervolgens heeft het pand nog tot 1895 dienst gedaan als school voor de Doopsgezinde gemeente. Daarna is het steeds bewoond geweest door particulieren.

De smuiger is letterlijk het middelpunt van het huis. Rick: "Het hele huis is als het ware rondom de smuiger gebouwd. In onze ogen was het vooral een sta in de weg. Wij wilden de schouw slopen en hadden op deze plek een trappenhuis gepland.

Als ik van tevoren had geweten dat die smuiger zou moeten blijven staan, weet ik niet of ik het huis wel gekocht had. Maar voordat ik het wist hadden we ja gezegd en was de koop gesloten. En daarna kregen we te horen dat de smuiger toch behouden moest blijven..."

■ EXPERT

Bart Nieuwenhuijs van restauratiebedrijf Nieuwenhuijs kwam een kijkje nemen. Rick: "Bart is een echte smuigerspecialist en werkzaam in de Zaanstreek, waar je die dingen veel tegenkomt. Hij was direct enthousiast omdat het een nog gave smuiger is uit de zeventiende eeuw. Ondanks dat het tegelwerk was verdwenen. Die tegels zijn waarschijnlijk in minder rijke tijden verkocht, omdat ze toch wel wat waard waren."

"De smuiger was aan het verzakken en nam als het ware het hele huis mee. Met als gevolg barsten en scheuren in de balken. Eigenlijk moest alles tien centimeter omhoog. Dat is heel gecontroleerd gebeurd, met

Het spekluk in de smuiger (op de zolderverdieping) werd vroeger, behalve voor het roken van spek, ook gebruikt om cadeautjes door te gooien in de Sinterklaastijd. Zo kwamen ze dus letterlijk via de schoorsteen... Het spekluk zal straks netjes worden afgesloten met één van de bedsteedeurtjes van het voormalige weeshuis. Foto: 'De Haan Makelaardij'.

Barbara Nibbering samen met dochter Katja in de woonkamer voor de verbouwingstekeningen. Ook schetsen van de kinderen met hun ideeën over hun eigen kamers hangen ertussen.

behulp van hydraulische persen. Gelukkig is Bart Nieuwenhuijs bekend met de manier van bouwen uit die tijd. Eerst moest rondom de smuiger een meter diep gegraven worden voor de fundering. Dat hebben we zelf gedaan. Ja, moet je nagaan, dat was in december, vlak voor de kerst. Inmiddels waren we al verhuisd. We stonden dus te graven in onze woonkamer. En koud dat het was!"

"Er is beton gestort en toen dat hard was zijn er om de smuiger heen vier palen van elk 14,5 meter de grond in gegaan. Dat is het werk geweest van heibedrijf De Coogh. Vervolgens hebben we samen met Bart de hele boel stukje bij beetje 10 cm omhoog getild. De hele constructie ging mee met als gevolg dat er van alles scheef trok en de keukendeur eerst niet meer open ging..."

Nadat de smuiger 10 cm omhoog was getrokken, kon de keukendeur eerst niet meer open.

Een recent door Nieuwenhuijs gerestoreerde smuiger met tegels.

Toch is Rick geen moment negatief over de ongeplande extra werkzaamheden: "Het enthousiasme van Bart werkte aanstekelijk. Langzamerhand ben ik van die smuiger gaan houden. Ik kan me inmiddels niet meer voorstellen dat ie er niet zou zijn. Onze verbouwingsplannen zijn helemaal aangepast. Die draaien nu dus letterlijk en figuurlijk om die smuiger die straks het middelpunt is van ons huis."

■ SUBSIDIE

"Het brengt wel wat extra kosten met zich mee. Daarvan krijg ik 30 procent van de gemeente en daarnaast krijg ik, omdat het een Rijksmonument is, nog wat subsidie voor het onderhoud.

Ik merk dat mensen denken dat monumentenzorg alleen om de buitenkant van een pand gaat. Maar ik snap, zeker nu, dat zoiets als dit ook waardevol erfgoed is dat behouden moet blijven. Het is indrukwekkend hoe ze dit vier eeuwen geleden hebben kunnen bouwen.

Weet je, ik ben geboren en getogen in dit dorp. Als je ziet hoe mooi het er allemaal bij staat... Dat is toch ook mede dankzij de gemeentelijke monumentenzorg."

Judith Flapper

In december, vlak voor de kerst, stonden we te graven in onze woonkamer...

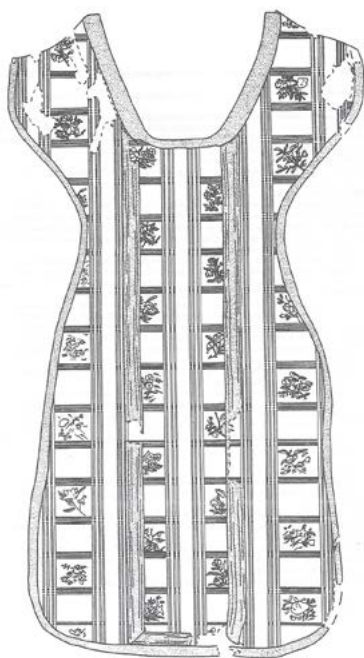
De vader van Rick knutselde een heuse replica van de smuiger in elkaar als surprise voor Sinterklaas.

De specialist

Bart Nieuwenhuijs is met zijn restauratiebedrijf voornamelijk werkzaam in de Zaanstreek en smuigers zijn één van zijn specialiteiten: "Voorheen had elk Zaans huis een smuiger. In Alkmaar kom je ze niet tegen, vandaar dat de gemeente Alkmaar mij heeft ingeschakeld. Een smuiger is eigenlijk een gemoderniseerde schouw. Omdat een schouw de rook onvoldoende afvoerde, hebben ze in de zeventiende eeuw dit systeem bedacht. Zo zit het vuur dicht bij de afvoer. Een smuiger werd vroeger dag en nacht gebruikt. Er werd in gekookt en hij diende meteen als verwarming. Toen ik de smuiger zag in het huis aan de Vlaander, was ik bijna jaloers. Er zijn mensen die mij voor 50.000 euro een smuiger laten bouwen en hier stond er al één, nog nagenoeg origineel! Ik ben zelf helemaal gek van die dingen en kan me niet voorstellen dat iemand een smuiger wil slopen. Grappig genoeg werd Rick Nibbering steeds enthousiaster. Om kosten te besparen heb ik hem geholpen om een deel van het benodigde werk zelf uit te voeren. Uiteindelijk hebben we de smuiger in één dag weer recht getrokken. En dat na 200 jaar verzakken... Het was een super leuk proces. En die smuiger is straks de parel van het huis!"

Bijzondere bodemvondsten

De kazuifel van Pastoor Joannis Kok

05

In het depot van bodemvondsten is naast keramiek, glas, hout en metaal ook een bijzondere textielcollectie te vinden. Zo heeft bijvoorbeeld het archeologisch onderzoek van de graven in de Grote Sint Laurens Kerk in 1994 en 1995 een grote hoeveelheid kleding opgeleverd. Deze keer speciale aandacht voor de kazuifel van Pastoor Joannis Kok.

De kazuifel van Pastoor Joannis Kok werd, net als een heleboel andere kledingstukken, gevonden tijdens de grootschalige restauratie van de kerk waarbij onder meer vloerverwarming werd aangelegd en de zerkenvloer werd hersteld. In de graven onder de zerken werd verrassend veel textiel teruggevonden en dat is waarschijnlijk te danken aan de droge omstandigheden in de kerk. Plantaardig materiaal als katoen en linnen zijn weliswaar vergaan maar dierlijke materialen als zijde en wol zijn in de graven bewaard gebleven.

■ KAZUIFEL

Pastoor Joannis Kok is 62 jaar oud geworden en werd begraven op 13 april 1822. In zijn graf werd onder andere een zijden kazuifel en dito stola aangetroffen. De kazuifel moet met het

rugpand over de borst van de pastoor in het graf zijn gelegd, met de stola er overheen.

Op de kazuifel zien we twee verticale opgenaaiden banden van brokaat, ofwel filégaren van zijdedraad met koperdraad omwikkeld. De banden zijn 28 en 18 mm breed. Ook de randen van de kazuifel zijn afgezet met banden van brokaat.

In de stof van de kazuifel treffen we verschillende soorten bindingen aan, ofwel manieren van weven. De basis is een effenbinding (plat) met ingeweven rechthoekige vakken van keperbinding (met schuine lijn) en satijnbinding (waarbij de bindingspunten elkaar niet raken). De helft van de vakken is zeer fijn beschilderd met bloementakjes, onder meer van een lotus en pioenroos. De tekening is met zwarte inkt

aangebracht en vervolgens met een penseel ingekleurd met donkergroene, lichtblauwe, witte, heldergroene en lichtgele verf.

Het is niet ondenkbaar dat het hier gaat om VOC-import. Ook omdat het oosterse bloemen zijn met een hindoeïstische symbolische betekenis. De pioenroos wordt wel gezien als de koning van de bloemen en symbool voor liefde en voorspoed, terwijl de lotus staat voor zuiverheid.

■ STOLA EN SCHOENEN

De stola is van dezelfde stof gemaakt als de kazuifel. Het is een 7,5 cm brede band van een dubbele laag stof van 1.96 m lang. De band loopt aan beide uiteinden trechtervormig uit tot een breedte van 18 cm en is versierd met kwastjes van koperdraad. Opmerkelijk is dat de stola is samengesteld uit stukjes textiel van ongelijke lengten. Waarschijnlijk de stroken stof die overbleven bij het uitsnijden van de kazuifel. De stola is net als de kazuifel versierd met opgenaaiden verticale banden van brokaat. Op beide verbrede uiteinden is met brokaatband een kruisje opgenaaid.

In het graf van Joannis Kok zijn verder enkele kleine fragmenten gevonden van fijn gebreide wollen kousen en restanten van zijn schoenen. Het bovenwerk van de schoen bestond uit textiel en hiervan zijn restanten teruggevonden rondom de bewaard gebleven leren zool. Maar dat was niet alles. Want om het geheel compleet te maken, was ook een fraaie pruik van kort bruin haar met grove krullen meegegeven in het graf.

Karin Beemster,
stadsarcheologie

Literatuur: P. Bitter, Goed gevonden, Textielvondsten uit archeologische opgravingen in de Grote of St. Laurenskerk te Alkmaar, RAMA 7, Alkmaar 1999

Colofon

Deze nieuwsbrief is een gratis uitgave van de gemeentelijke vakgroep Erfgoed Alkmaar. **Afbeeldingen:** uit eigen collectie i.s.m. Regionaal Archief Alkmaar en Joop Elsinga. **Opmaak & vormgeving:** stip180.nl **Druk:** MarcelisDékavé, Alkmaar. **Eindredactie en interviews:** Judith Flapper, Allesinbalans.nu **Gratis abonnement en tips voor de redactie:** erfgoed@alkmaar.nl

Informatie archeologie: Archeologisch Centrum, in Centrum voor Kunst en Erfgoed, Bergerweg 1, 1815 AC Alkmaar, archeologischcentrum@alkmaar.nl, 072 850 84 40.

Informatie monumentenzorg: Gemeente Alkmaar, Postbus 53, 1800 BC Alkmaar, monumenten@alkmaar.nl

Monumentenadviseurs: dhr. A.W. Berkenpas 072 548 88 12; dhr. H. Krabbendam 072 548 88 14.

Monumentenloods: 06 113 26 174. Bouwhistorie: Mw. C. Roozendaal 072 548 88 16. www.alkmaar.nl

f Erfgoed Alkmaar